

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BLU-BACH15

Predefinert informasjon

Startdato:	04-01-2019 09:00	Termin:	2018 HØST
Sluttdato:	11-01-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave	Studiepoeng:	15
SIS-kode:	203 BLU-BACH15 1 BOPPG 2018 HØST		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 35

Informasjon fra deltaker

Tittel *: «La barna skinne!» - en kvalitativ studie om relasjonen til de barna som oppleves utfordrende.

Antall ord *: 9998

Tro- og loverklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)

Gruppenummer: 34

Andre medlemmer i gruppen: Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

BACHELOROPPGAVE

«La barna skinne!» - en kvalitativ studie om relasjonen til de barna som oppleves utfordrende.

«Let the children shine!» - a qualitative study on the relationship with children who are considered as challenging.

Inger Marie Mæland Richter
Kandidatnummer: 35

BLU-BACH15 Bacheloroppgave
Avdeling for lærerutdanning og kulturfag
Veileder: Randi Elisabeth Nordlie
Innleveringsdato: 11.01.19

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Sammendrag

Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2018) viser at over 91% av alle barn mellom 1-5 år går i barnehage i Norge. Samtidig viser funn i en rapport fra Folkehelseinstituttet (2014) at pedagoger opplever å ha en bedre relasjon til barn som ikke har en utfordrende atferd. Tema for denne oppgaven er relasjonen mellom voksne i barnehagen og de barna som oppleves utfordrende. Formålet med besvarelsen har vært å belyse hvordan barnehagelæreren kan arbeide for å skape en best mulig anerkjennende relasjon med disse barna. Problemstillingen for undersøkelsen er: *"Hvordan kan barnehagelæreren jobbe med en anerkjennende relasjon til de barna som oppleves utfordrende i barnehagen?"*»

For å finne svar på problemstillingen ble det gjennomført kvalitative forskningsintervjuer med to barnehagelærere og en styrer. Det kommer frem at personalets holdninger har betydning for om det kan skapes en god relasjon mellom voksne og barn. Videre kommer det frem at barn som oppleves utfordrende har ekstra stort behov for voksne som viser oppriktig interesse i dem og som ser dem for den de er. Utbredelsen av barn som utfordrer er vanskelig å fastslå, og det kommer frem at dette ha bakgrunn i at hver enkelt har sin egen oppfattelse av hva de mener er utfordrende adferd. Det forekommer ikke noe fasitsvar som sier hvordan den beste relasjonen er, men det kommer frem at en god og anerkjennende relasjon med tydelige voksne er en viktig beskyttelsesfaktor for negativ adferd hos barn.

Innhold

Sammendrag	2
1 Innledning.....	5
1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	5
1.2 Oppbygging av oppgaven.....	5
2 Forskning på området.....	6
2.1 Sammenhenger mellom barnehagekvalitet og barns fungering ved 5 år.....	6
2.2 Med blicken på barnet. Om ulikheter inom förskolan som diskursiv praktik	6
3 Teori	8
3.1 Utfordrende atferd hos barn.....	8
3.1.1 Barnet som subjekt	9
3.1.2 Relasjonen mellom voksne i barnehagen og det utfordrende barnet	9
3.3.1 Holdninger.....	10
3.2 Anerkjennelse	10
3.2.1 Definisjonsmakt.....	11
3.2.2 Barnets selvbylde	11
3.3 Mestring	11
3.3.1 Forventinger	12
3.3.2 Tydelige voksne	13
4 Metodekapittel.....	14
4.1 Kvalitativ metode	14
4.2 Intervju som metode.....	14
4.3 Valg av informanter.....	15
4.4 Gjennomføring av intervju	15
4.5 Transkribering og analysering	16
4.6 Reliabilitet og validitet	16
4.7 Etiske hensyn.....	17
5 Presentasjon av resultater	18
5.1 Barn med utfordrende atferd	18
5.2 Barhagelærerens møte med barn som utfordrer	20
5.2.1 Mestring og positiv utvikling for barn med utfordrende atferd.....	20
6 Drøfting	23
6.1 Hvordan forstå barn med utfordrende atferd?	23
6.1 Hvordan kan barnehagelæreren møte barn som utfordrer på en anerkjennende måte?.....	24
6.1.1 Voksnes definisjonsmakt og holdninger ovenfor barn som utfordrer	25

6.2.2	Tydelige voksne.....	26
6.2	Hvordan kan barnehagelæreren bidra mestring og positiv utvikling hos de barna som oppleves utfordrende?	27
7	Avslutning	30
8	Litteraturliste	31
9	Vedlegg	33
9.1	Vedlegg I: Informasjonsskriv	33
9.2	Vedlegg II: Intervjuguide	35

1 Innledning

Temaet jeg har valgt for min bacheloroppgave er relasjonen mellom barnehagelæreren (følgende i oppgaven benevnt som «voksen»/«voksne») og barn som oppleves utfordrende. Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2018) viser at over 91% av alle barn mellom 1-5 år går i barnehage i Norge. Basert på det kan vi si at Norge har en barnehage for alle. I § 1 i Barnehageloven (2005) står det at barna skal møtes med tillit og respekt, og at barndommens egenverdi skal anerkjennes. § 2 formidler at alle barn skal få oppleve glede og mestring i et sosialt fellesskap i barnehagen. Selv om det står klart både i Barnehageloven (2005) og i Rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017) at alle barn skal bli anerkjent, kommer det frem av Folkehelseinstituttet (2014) at pedagoger opplever å ha en bedre relasjon til barn som ikke har en utfordrende atferd.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Temaet i denne besvarelsen er hvordan barn som blir oppfattet som utfordrende blir møtt av personalet i barnehagen. Tema er valgt på bakgrunn av praksiserfaringer hvor jeg har møtt barn som på en eller annen måte utfordrer personalet. Det er ikke å komme utenom at barn som utfordrer er tilstede i enhver barnehage, men måten de blir møtt på av den enkelte personal kan være svært ulik. Derfor ønsker jeg gjennom denne oppgaven å tilegne meg mer kompetanse om relasjonen med de barna som oppleves utfordrende, for å kunne møte ethvert barn i barnehagen på en anerkjennende måte, også de barna som utfordrer meg. Jeg vil i denne besvarelsen ikke ta for meg diagnoser eller familiebakgrunn, selv om dette kan være årsaker til barnas atferd. Jeg tar utgangspunkt i barnehagen og relasjonen de ansatte har med barna. Ut ifra dette har jeg valgt problemstillingen: *"Hvordan kan barnehagelæreren jobbe med en anerkjennende relasjon til de barna som oppleves utfordrende i barnehagen?"*

1.2 Oppbygging av oppgaven

Jeg har nå introdusert bacheloroppgavens tema og begrunnelsen for dette, og presentert problemstillingen. I Kapittel 2 legger jeg frem forskning som er gjort på området. Videre i kapittel 3 gjengir jeg teori, mens kapittel 4 viser forskningsmetodene jeg har benyttet. I kapittel 5 presenterer jeg relevante resultater fra undersøkelsen min. Kapittel 6 tar for seg drøfting av teori og empiri. Avslutningsvis i kapittel 7 oppsummerer og konkluderer jeg, samt retter et blikk mot hva som kan være aktuelt for videre arbeid innenfor tema.

2 Forskning på området

Her vil jeg presentere en norsk rapport, samt en svensk forskning som er gjort på området om hvordan barnehagelærere kan jobbe med en anerkjenne relasjon i forhold til utfordrende barn.

I mitt søk benyttet jeg ulike søkemotorer, blant annet Google Scholar, Nordic Base of Early Childhood Education and Care, Utdanningsdirektoratet og Idunn. Sentrale søkeord var: «barn», «utfordrende», «atferd», «barnehage», «relasjon» og «anerkjennelse». Totalt fant jeg mye forskning som belyser relasjonen mellom utfordrende barn og voksne i barnehagen, og valget mitt falt på en norsk rapport og en forskning gjort i Sverige. Denne forskningen mener jeg er sammenlignbar for hvordan det er i Norge.

2.1 Sammenhenger mellom barnehagekvalitet og barns fungering ved 5 år

Folkehelseinstituttet (2014) har i samarbeid med Kunnskapsdepartementet gitt ut rapporten *Sammenhenger mellom barnehagekvalitet og barns fungering ved 5 år*. Rapporten bygger på data fra den norske mor og barn- undersøkelsen, samt informasjon fra pedagogiske ledere. Resultatene baserer seg på data fra spørreskjema fra over 4000 barn.

Undersøkelsen hadde som formål å finne ulike indikatorer på kvalitet i norske barnehager og hvordan disse henger sammen med barns språklige og psykiske funksjonsnivå når de er 5 år (Folkehelseinstituttet, 2014, s. 10).

Rapporten peker på viktigheten av en god relasjon mellom voksne og barn som beskyttende faktor for atferdsvansker. Ifølge rapporten er det en sterk sammenheng mellom relasjonen voksen-barn i barnehagen og barnas funksjonsnivå. Funn viser at mye eksternaliserende atferd henger sammen med dårlig relasjon. Det pekes også på at pedagoger opplever å få en bedre relasjon til de barna som ikke har utfordrende atferd. Rapporten konkluderer med at voksen-barn relasjonen er den indikatoren som spiller sterkest inn når kvaliteten i barnehagen og fungering hos barn skal vurderes.

2.2 Med blicken på barnet. Om ulikheter inom förskolan som diskursiv praktik

Palla (2011) har gjort en forskning hvor formålet var å synliggjøre hvordan barn skapes som subjekt når deres opptreden uroer eller utfordrer personal i barnehagen, og hvilke muligheter barna har til å utvikle seg innen barnehagens rammer. Studien er basert på intervjuer av to

spesialpedagoger, 13 handlingssamtaler med spesialpedagog og avdelingspersonal, samt skriftlig dokumentasjon av 15 barn.

Noe av det som kommer fram i forskningen til Palla (2011) er makten de ansatte i barnehagen har til å definere barn. Funn viser at barnets kompetanser, her både positive og «negative» er med på å kategorisere hvor barnet hører til. Målet er at det krevende barnet skal fungere på lik måte som alle andre barn. I den forstand er det de voksne som bestemmer hvordan subjektiveringsprosessen for barnet blir, og de voksne har makten til å posisjonere seg til å opprettholde, forhandle eller forkaste forestillinger som er gjort av barnet. Videre trekker Palla frem barnets subjektutvikling som skapes når det er et miljø som er anerkjennende, trygghetsskapende, kjærlighetsfremkallende som gjør at barnet kan finne sin plass.

Som en konklusjon leser jeg det Palla (2011) skriver at det handler om å bygge på de positive følelser som skapes i barnet, slik at barnet kan ta en kontroll over egne følelser.

3 Teori

I denne delen presenteres teori som er relevant for mitt tema og problemstilling: *Hvordan kan barnehagelæreren jobbe med en anerkjennende relasjon til de barna som oppleves utfordrende i barnehagen?* I det følgende beskrives hva teorien sier om: «Utfordrende atferd hos barn», herunder barnets opplevelse som subjekt, relasjonen mellom det utfordrende barnet og de voksne i barnehagen og holdninger. Videre vil jeg belyse begrepet «anerkjennelse» og se på de voksnes definisjonsmakt og barns selvbylde. Til slutt vil jeg komme inn på begrepet «mestring», og skrive noe om forventninger til barna og voksenrollen.

3.1 Utfordrende atferd hos barn

«Problembarn», «vanskelige barn», «umulige barn». Benevnelsene på barn som oppleves utfordrende er mange. Kinge (2015) legger vekt på at det ikke er barna som *er* utfordrende, det vil være å definere og stigmatisere, men at voksne *opplever* dem som utfordrende og kan kjenne på følelser som avmakt, oppgitthet, irritasjon, mislykkethet og sinne.

Det finnes mange «definisjoner» på hva utfordrende atferd er. Nordahl, Sørli, Manger & Tveit (2005, s. 19) skriver at når atferden barnet viser virker hemmende eller ødeleggende for fellesskapet og samhandlingen som foregår der, og avviker fra de normer og verdier som oppfattes som allmenne, er atferden utfordrende. De samme forfatterne skriver også at når krav og forventninger til barn ikke samsvarer med utviklingstrinnet de er på, er det atferdsproblemer (Nordahl et.al, s. 33).

For mange barn som utfordrer vil deres atferd være deres reaksjon og virkelighetsoppfatning på noe de opplever som en urettferdig handling fra voksne (Nordahl et.al., 2005, s. 33). I rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 8) står det at barnehagen skal ha respekt for barnas opplevelsesverden. I perioder av livet vil alle barn i en eller annen situasjon utvise utfordrende atferd (Nordahl et.al, 2005, s. 31, Drugli, 2013, s. 11) og regnes som en del av den normale utviklingen. Det blir ifølge Drugli (2013, s. 136) betraktet som atferdsvansker når atferden er så intens at den går utover barnets sosiale samspill sammen med andre barn og voksne. Ogden (2015, s. 78) opplyser om at barn med atferdsproblemer er mest utsatt for kjefting, konflikter og utestengning.

3.1.1 Barnet som subjekt

Alle barn skal bli møtt som subjekt skriver Barsøe (2010, s. 145). I dette ligger det at barna skal eie sine egne opplevelser, det de uttrykker skal bli tatt på alvor uten at voksne har en formening om å vite bedre (Bae, 2009 s. 19, Barsøe, 2010 s. 136). Også rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 19) fremhever barn som subjekt, og påpeker dette når det står at «alle barna skal oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for».

Hultman (hentet fra Bae, 2009, s. 23-24) viser til mengden regler som er tilstede i barnehagehverdagen, og det er de samme reglene som gjelder for alle barna. De barna som faller utenfor det som blir antatt å være normene blir ofte definert som problembarn. Uten å legge merke til forholdene rundt barna tilegner vi dem bestemte egenskaper og vansker (Nordahl et.al, 2005, s. 12), og det antas at det er noe feil med barna og ikke omgivelsene eller de voksne (Bae, 2009, s. 24). De barna som oppleves utfordrende, eller ville, som Barsøe (2010) kaller dem, får ofte negative kommentarer om seg selv og sin atferd. I møte med disse barna er det avgjørende at de blir akseptert og satt pris på akkurat som de er (Barsøe, 2010, s. 145) og at de får en opplevelse av å høre til som en del av fellesskapet (Lund, 2012, s. 82). Lund (2012, s. 145) poengterer at selv om vi sier nei til atferden sier vi ikke nei til barnet.

3.1.2 Relasjonen mellom voksne i barnehagen og det utfordrende barnet

I rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 19) står det: «Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og mestring». Her kommer det tydelig frem ansvaret som de voksne i barnehagen har.

Drugli påpeker at når det kommer til å utvikle positive relasjoner mellom voksne og barn, er det alltid den voksne som har ansvaret. Selv om barn som utfordrer kan være oppmerksomhetskrevende, forstyrrende og urolige, og utløse sinne, irritasjon og kritikk hos de voksne, skal en klare å være sammen med dem uavhengig av hvordan barna oppfører seg (Drugli, 2008, s.73). Den voksne må se forbi atferden og prøve å forstå barnet, samtidig som den voksne er bevisst sin egen atferd for å unngå å handle i frustrasjon som kan føre til et negativt samspill med barnet. For å unngå at barna får en ytterligere negativ utvikling er det avgjørende at den voksne evaluerer relasjonen sin til barna og arbeider med å forbedre denne. I en vanskelig relasjon med barn vil den voksne ofte ty til grensesetting for å stoppe negativ

atferd, men dette bør være siste ledd i arbeidet med disse barna. Først må den voksne se på relasjonen med barna, utvikle denne og legge til rette for å fremme positiv atferd som igjen vil kunne stoppe den negative atferden (Drugli, 2008, s. 75).

3.3.1 Holdninger

I en negativ relasjon til barn som utfordrer vil det ofte være fastlåste og negative holdninger overfor barna, og disse vil påvirke atferden til de voksne skriver Drugli (2008, s. 109). De voksne ser kun den atferden som stemmer med det bilde de har av dem, og ser ikke de positive egenskapene hos barna. Dette skriver Drugli (2008, s. 110) at igjen vil føre til ytterligere negative handlinger hos barnet og det vil yte mer motstand. I Rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 10) står det at personalet skal formidle og fremme likeverd ved å reflektere over sine egne holdninger. Den voksnes grunnholdning skal ifølge Lund (2012, s. 41) være å forstå hva barnet tenker og hva som foregår på innsiden slik at en sammen med barnet kan finne gode løsninger på det som er vanskelig.

3.2 Anerkjennelse

«Barn blir seg selv i møtet med de voksnes anerkjennelse» skriver Lund (2012, s. 36). I en anerkjennende relasjon har vi en genuin interesse for det andre mennesket, vi forsøker å forstå andres opplevelser og perspektiv, og vi møter den andre som individ med egne tanker, meninger og intensjoner (Lund, 2012, s. 35, Barsøe, 2010, s. 137 og Wolf, 2014, s. 109). Barna må ha voksne som åpent og uforbeholdt tar imot det barna kommer med og som setter sine egne meninger til side og åpne for barnas perspektiv (Lund, 2012, s. 35-36). Barsøe (2010, s. 11) påpeker at alle barn har rett til å bli møtt med anerkjennelse fra de voksne i barnehagen. Samtidig kommer det fram fra Lund (2012, s. 37) at barn som viser utfordrende atferd får satt den anerkjennende reaksjonen med voksne på prøve. Her er det viktig at den voksne viser at det ønsker barna alt vel, selv om atferden ikke blir anerkjent. Barna må i den anerkjennende relasjonen oppleve at de blir tatt på alvor og at de betyr noe, og at den voksne har aksept for deres opplevelser selv om de ikke er lik den voksnes (Lund, 2012). Barna skal ha en trygghet i seg som innebærer at de vet at de alltid blir tatt vare på av de voksne, at de kan be om hjelp og få støtte og at de voksne viser at de på tross av, og ikke på grunn av det som er vanskelig, er glade i barna (Lund, 2012).

3.2.1 Definisjonsmakt

Når barn og voksne er sammen i barnehagen er det ikke å komme utenom begrepet definisjonsmakt. Barn som utfordrer utleverer seg selv på en særdeles åpen og sårbar måte, og her er det fare for maktmisbruk av den voksne. Barna skal møtes med verdighet og anerkjennelse, skriver Nordahl et al (2005, s. 18). I tilfeller der dette ikke skjer har den utfordrende atferden overskygget barna, og de voksne har definert dem ut ifra hvilke erfaringer de har med dem (Nordahl et. al, 2005, s. 19, Lund, 2012, s. 43). De voksne ser bare det som er vanskelig og Barsøe (2010, s. 78) hevder at barn som utfordrer blir vist mindre empati, fordi de ikke «fortjener» det. Wolf (2014, s. 110) poengterer viktigheten av at de voksne er reflekterte over sin posisjon og sin definisjonsmakt, for å sikre en anerkjennende relasjon.

3.2.2 Barnets selvbylde

Barnas selvbylde og relasjon til andre er avhengig av hvordan de blir møtt, lyttet til og forstått skriver Bae (2009, s. 26). Også Drugli (2008, s. 77) påpeker at å anerkjenne og positivt bekrefte barn betyr mye for selvfølelsen. Det står i Rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 8) at barnehagen skal være med å bidra til at barn utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner. Barsøe (2010, s. 26) skriver at det viser seg at de vennlige og hyggelige barna får mer omsorg og blir bedre likt enn de barna som viser utfordrende atferd. Videre kommer det fram at disse barna ikke «fortjener» å bli vist forståelse fordi de oppfører seg dårlig mot andre. Drugli (2008, s. 91) viser til en undersøkelse gjort av Ogden hvor resultatet er at ros gitt til barn som de voksne ikke likte ble gjort med mindre varme og spontanitet enn til barn som var godt likt. Voksne kan i så tilfelle uttrykke negativitet og kritikk mot barna gjennom stemme og kroppsspråk som igjen vil gi mer motstand hos barna (Drugli, 2008, s. 92). Barsøe (2010, s. 92) er klar på at det i barnehagen ikke er lov å omtale andre negativt. I dette ligger det å stemple barn med karakteristikk som umulige, slemme og dumme. Dette kan være med å bidra til hvordan barna oppfører seg. Dersom barna hører negative ting, vil de tenke negativt om seg selv og en negativ læringsprosess er i gang (Barsøe, 2010, s. 92).

3.3 Mestring

Askland og Sataøen (2014, s. 130) slår fast at for å ha en god oppfatning av seg selv, må en oppleve mestring. De fortsetter med å si at når barna merker at de får til noe kommer de inn i

en selvforsterkende positiv sirkel og mestringen blir en kilde til glede. De barna som oppleves som utfordrende skal ikke få meldinger som bygger på negative forventninger og holdninger til dem selv, hverken som person eller på atferd, skriver Lund (2012, s. 83). Derimot skal vi gjøre det som både Lund (2012, s. 83), Drugli (2008, s. 94-95) og Barsøe (2010) legger vekt på. Vi skal jakte etter suksesser, legge merke til dem og glede oss over når barna lykkes. Drugli (2008, s. 94) skriver at de barna som utfordrer bør få mer ros enn andre barn, og Lund (2012, s. 83) hevder at det vil bli færre atferdsproblemer blant barn dersom voksne bekrefter dem på en god måte.

Mange av de situasjonene barna kommer opp i skjer i sosiale sammenhenger og det kan være lett å sammenligne de ulike barna med hverandre (Askland og Sataøen, 2014, s. 135). Som voksne må vi se bak handlingene barna gjør og tolke hva de egentlig mener, og vi må lære dem til å stole på seg selv (Barsøe, 2010, s. 67). Dersom barna ikke opplever mestring i en oppgave eller situasjon vil det være vanskelig å gå løs på samme oppgave igjen da de forventer nederlag (Askland og Sataøen, 2014, s. 133). Gi umiddelbar ros til de barna som utfordrer, og gjerne mens andre hører det, skriver Drugli (2008, s. 95).

3.3.1 Forventinger

Barsøe (2010, s. 129) hevder at det er kravene som møter barna som gjør dem «atferdsvanskelige». Barna kommer opp i situasjoner som de ikke klarer å håndtere og utvikler en opposisjonell atferd for å beskytte seg selv. Dersom voksne har negative forventninger til barna, vil dette bidra til å forsterke det som er negativt (Lund, 2012, s. 44). Barsøe (2010, s. 130) påpeker at de voksne må se litt gjennom fingrene på det som er mindre viktig og heller konsentrere seg om det viktigste. Både Ogden (2015, s. 84), Drugli (2008, s. 87) og Lund (2012, s. 74) fastslår betydningen av å ha klare regler og tydelige voksne. Det må være klart for barna hva som er lov og ikke, og de voksne må følge opp med å oppmuntre og bekrefte handlinger som er ønskede, samtidig som uakseptabel oppførsel blir stoppet. Drugli (2008, s. 87) skriver at istedenfor å være raskt ute med å gi konsekvenser for negativ oppførsel, må de voksne bekrefte barna når de følger reglene for ønsket atferd. Ved å gi barna forventninger som er gjennomførbare vil vi uttrykke at vi har tro på dem og at de vil klare det (Lund, 2012, s. 74)

3.3.2 Tydelige voksne

Tydelige voksne trekkes frem som betydelig i arbeidet med barn som utfordrer. Barn som utfordrer gjør det ikke for å være slemme, men fordi det er den måten de mestrer på. Tydelige voksne må her vise barna alternativer på hvordan de skal håndtere sterke følelser, ved å opptre behersket og være gode rollemodeller uansett hva som har skjedd (Barsøe, 2010). Dette belyses også i rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11) hvor det står at: «Barna skal få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser».

Det er viktig å ha klare grenser for hva som er akseptabel oppførsel, og desto viktigere er det at alle de voksne har en enhetlig og tydelig måte å oppføre seg på slik at det ikke blir forvirrende for barna (Barsøe, 2010). Kinge (2015, s. 19) skriver at grenser gir trygghet, mens utydighet gir uklare meldinger som kan føre til økt forvirring. Lund (2012, s. 47) påpeker viktigheten av de voksnes evne til å reflektere over hvordan de fremstår som tydelige voksne. Hvordan de forholder seg til egne valg, holdninger og handlinger kan påvirke hvordan de er i møte med barn.

4 Metodekapittel

I følgende del vil jeg ta for meg hvilken metode jeg har valgt for å finne svar på problemstillingen om anerkjennende relasjon barn som oppleves utfordrende. Jeg vil beskrive intervju som metode og presentere utvalget mitt, før jeg vil legge frem hvordan intervjuene ble gjennomført, og arbeidet som fulgte i etterkant. Til slutt blir feilkilder, reliabilitet og validitet fremstilt.

4.1 Kvalitativ metode

I oppgaven har jeg benyttet meg av kvalitativ metode for å svare på problemstillingen om utfordrende barn. Brinkmann og Tanggaard (2012, s.11) beskriver kvalitativ forskning når man interesserer seg for *hvordan* noe gjøres, sies eller oppleves. Informantene får mulighet til å gi utfyllende og detaljerte svar (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 17). I motsetning vil kvantitativ forskning være mindre fleksibel og vil ha som mål å innhente data som omhandler et større utvalg, og baseres på tall (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 18). I min studie var det viktig å få en dyptliggende forståelse av hva informantene fortalte, og jeg har tatt i bruk en fenomenologisk tilnærming. Denne tilnærmingen brukes når målet er å få økt forståelse og innsikt, og avdekke meninger som er skapt om de fenomenene som studeres, gjennom informantens mulighet til å sette ord på egne erfaringer (Christoffersen og Johannesen, 2012). Jeg var ute etter å få informantenes erfaringer på det området oppgaven min omhandler, og gjennom empiri og data få et bilde av virkeligheten.

4.2 Intervju som metode

Kvale og Brinkmann (sitert i Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 77) beskriver det kvalitative intervjuet som «en samtale med en struktur og et formål». Ofte utvikler intervjuet seg mer til en dialog, enn spørsmål og svar. I motsetning til et spørreskjema vil et intervju gi informantene mulighet til å uttrykke seg mer fritt og detaljert slik at erfaringer og oppfatninger kommer fram, og det gjør det mulig å få frem kompleksitet og nyanser ved de fenomener det forskes på (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 78).

I forkant av intervjuene hadde jeg utarbeidet en intervjuguide som utgangspunkt med formulerte spørsmål som samsvarte med det jeg ønsket å få svar på. Et semistrukturert intervju baserer seg på en intervjuguide, men rekkefølgen i spørsmål og tema kan variere. Dersom informanten tar opp nye tema, er forskeren fleksibel til å endre sitt intervju, og det

kan stilles oppfølgingsspørsmål slik at informanten kan utdype eller være mer konkret (Larsen, 2017, s.99). I mine intervjuer ble samtlige informanter spurt om de samme spørsmålene, men rekkefølgen kunne være ulik, samt at informantene ga svar på andre spørsmål underveis.

4.3 Valg av informanter

Da jeg skulle velge informanter foretok jeg det som Christoffersen og Johannesen (2012, s. 50) betegner som en strategisk utvelgelse. I min undersøkelse hadde jeg ett utvalgsriterie, at informantene skulle være utdannede barnehagelærere. Det viste seg som Christoffersen og Johannesen (2012, s. 53) skriver, at det var en utfordring å få tilgang til informanter. Etter å ha sendt ut mail i flere omganger, fikk jeg godkjenning fra tre barnehagelærere som ville delta i min studie. To av informantene er barnehagelærere, og en er styrer, alle ved forskjellige barnehager, i to ulike kommuner. Informant 1 har jobbet som barnehagelærer i åtte år, med fordypning i småbarnspedagogikk. Hun er ansatt ved en småbarnsavdeling med 10 barn. Informant 2 har 12 års erfaring som barnehagelærer, og har videreutdanning i barnehageledelse og sosialpedagogikk. Hun har de siste årene vært på en småbarnsavdeling med 8-10 barn. Informant 3 har vært utdannet i 19 år, de siste 11 har hun jobbet som styrer. Hun har videreutdanning i veiledning, og har jobbet med alle aldersgrupper i barnehagen.

4.4 Gjennomføring av intervju

Alle intervjuene ble gjennomført i løpet av en uke, to i barnehagens lokaler og ett utenfor barnehagen. I forkant hadde alle informantene fått tilsendt intervjuguiden (se vedlegg II). Jeg valgte å sende spørsmålene slik at informantene hadde mulighet til å forberede seg. Jeg ser det kan være både fordeler og ulemper med å få se spørsmålene på forhånd. Det positive er at informantene har mulighet til å reflektere over spørsmålene og gjøre seg opp noen tanker, mens ulempen er at de kan pynte på svaret de gir, for å fremstå best mulig.

Under intervjuene ble intervjuguiden brukt som utgangspunkt slik at alle spørsmål ble gjennomgått. Dette sikret at jeg hadde det samme analysegrunnlaget i ettertid. Underveis spurte jeg oppfølgingsspørsmål dersom det var noe jeg opplevde uklart.

I mine intervjuer fikk jeg erfaring både med bruk av lydopptak, men også uten. Jeg ser fordel både med den ene og den andre måten. Under intervjuet uten lydopptak ble det stilt større

krav til meg som intervjuer. Jeg måtte i tillegg til å stille spørsmålene, også lytte til svarene og skrive ned stikkord som var forståelige for meg i ettertid. Christoffersen og Johannesen (2012, s. 85) påpeker viktigheten med å gjennomgå notatene rett etter intervjuet slik at eventuelle ting som det ikke ble tid til å skrive ned underveis kan føres på. Fordelen med å ta notater var at jeg lettere kunne stoppe opp, og få en bekreftelse på at jeg hadde notert rett, samt at intervjuet ble nedskrevet underveis.

Ved bruk av lydopptak erfarte jeg at jeg fikk en fyldigere datamengde å jobbe med enn ved skriftlige notater. Jeg opplevde også at samtalen gikk lettere da jeg ikke behøvde å ha fokus på å skrive ned alt som ble sagt. I motsetning til det nedskrevne intervjuet krevde etterarbeidet av lydopptakene mer.

4.5 Transkribering og analysering

I arbeidet med å gjøre om lydopptak til en tekst, utføres en transkribering. Dette må gjøres nøyaktig og helst ordrett, og er et omfattende og tidkrevende arbeid (Larsen, 2017, s 110). Under transkriberingen av intervjuene brukte jeg mye tid på å skrive ned alt som ble sagt. I første omgang ble det skrevet ned på den dialekten som informantene snakket, før jeg deretter gjorde det om til bokmål. Dette for å sikre anonymiteten til informantene ytterligere.

Larsen (2017, s. 113) skriver at analyse handler om å studere teksten for å se mønster og sammenhenger. Denne fasen handler også om å redusere datamengden og fjerne den informasjonen som ikke er relevant for problemstillingen (Larsen, 2017, s. 113). Da jeg hadde finskrevet notatene mine fra intervjuet, samt transkribert lydopptakene, begynte jeg arbeidet med å analysere funnene mine. Jeg leste gjennom alle intervjuene flere ganger og fikk et overblikk over hva de omhandlet. Med utgangspunkt i intervjuguiden gikk jeg i gang med å kategorisere og systematisere svarene jeg hadde fått, før jeg endelig hentet ut den mest vesentlige informasjonen og prøvde å finne likheter og ulikheter, sammenhenger og fellestrekk i materialet mitt.

4.6 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet vil si hvor pålitelige dataene er, hvor nøyaktige de brukes, hvordan de er samlet inn og hvordan de bearbeides (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 23). Dalland (2012, s. 120) peker på ulike feilkilder i kommunikasjonsprosessen som kan svekke reliabiliteten, blant

annet om stilte spørsmål blir rett oppfattet av informantene og om intervjueren har forstått svaret riktig. Dette er forhold jeg må ta høyde for i svarene mine. Både jeg og informantene kan legge ulikt i hva de forskjellige spørsmålene omhandler, og på den måten kan det gi et unøyaktig svar. I min studie ble det brukt lydopptak i to intervjuer, dette kan være med å sikre reliabiliteten da jeg får et datamateriale som er ordrett og som kan transkriberes direkte. Det nedskrevne intervjuet kan miste noe av sin reliabilitet da jeg kan ha oversett faktorer i bearbeidningen.

Validitet beskriver hvor relevante og gyldige dataene er til å representere fenomenet (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 24, Dalland, 2012, s. 52). Jeg hadde tre informanter i min studie, dette er et fåtall av enheter og kan være med på å svekke validiteten i studien min. Det som kommer frem fra informantene kan heller ikke generaliseres til en større gruppe, og kan også gjøre oppgaven min mindre valid. På den ene siden kan det være en svakhet å gi informantene intervjuguiden i forkant, da de får mulighet til å formidle svar ut fra slik de ønsket det skulle vært, og på den måten svekke validiteten. På den andre siden kan det tenkes at det å kunne reflektere rundt eget arbeid i forkant av intervjuene kan gi gjennomtenkte svar som kan styrke validiteten.

4.7 Etiske hensyn

Informantene skal til enhver tid har råderett over sin egen deltakelse i forskningen, og det skal foreligge et frivillig samtykke til å delta, men informanten kan når som helst trekke seg fra deltakelsen (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 41). I forkant av studien min ble det sendt ut samtykkeskjema hvor det ble opplyst om oppgavens tema, informantenes rett til selvbestemmelse, deres anonymitet, samt at lydopptaket skulle slettes etter endt oppgave (se vedlegg I). I åpningen av intervjuene la jeg fram samtykkeskjema, likt det informantene hadde fått på mail, slik at de kunne signere før intervjuet startet. En informant skal ikke kunne gjenkjennes, og som forsker har jeg tatt ansvar for å opprettholde anonymiteten. Som forsker har jeg taushetsplikt og skal sikre at informantene og deres opplysninger ikke kan gjenkjennes (Christoffersen og Johannesen, 2012, s. 43). Dette har jeg gjort ved å anonymisere samtlige informanter tilstrekkelig.

5 Presentasjon av resultater

Følgende vil jeg presentere resultatene jeg sitter igjen med som er relevante for problemstillingen som omhandler hvordan barnehagelærerne kan jobbe med en anerkjennende relasjon til de barna som oppleves utfordrende. Jeg har kategorisert funnene under hovedkategoriene: «Barn med utfordrende atferd» og «barnehagelærerens møte med barn som utfordrer», herunder mestring og positiv utvikling for barn med utfordrende atferd.

5.1 Barn med utfordrende atferd

For å få det klart for meg hva informantene legger i begrepet utfordrende atferd er dette noe av det første de ble spurt om. Samtlige informanter peker på vanskeligheten med å definere utfordrende atferd fordi dette er noe som oppleves individuelt og er personavhengig.

Informant 3 uttrykker sin forståelse om utfordrende atferd når hun sier: «Så det som jeg kanskje synes er utfordrende atferd, er kanskje ikke noe som du syns er utfordrende arbeid, men så derfor syns jeg at man skal være forsiktig med begrepet og. Fordi det er lett å bli satt i bås av det». Informant 3 sier også at utfordrende atferd er det som utfordrer systemet, men at det ikke dermed er sagt at det er en mal på hva utfordrende atferd er.

Informant 2 forteller om sine verdier og barnesyn i forhold til hvordan hun forstår og formidler begrepet utfordrende barn. Hun sier: «Jeg liker og vil ha barn som opererer også utenfor A4 normen, og det skal være rom for ulikheter, og jeg liker litt vilje i barn, og at de utfordrer oss».

Informant 2 forteller også at for henne blir grensen for å kalle det utfordrende atferd når voksne bruker ekstra mye energi og tid på å veilede, forklare og hjelpe barn med hverdagslige ting til mer konkrete ting som utagerende oppførsel som å slå, bite og hyle. Informant 3 mener at man kommer i en utfordrende situasjon med barn når man ikke klarer å snu barnets atferd, og ei heller ha en vanlig samhandling med barnet. Det handler om det som går ut over det som vi kaller «normalen».

På spørsmål om hvordan informantene ser på omfanget av barn med utfordrende atferd svarte alle ulikt. Informant 1 opplever at omfanget varierer, men at det samtidig ikke er større enn før. Hun påpeker imidlertid at det er større fokus på det nå enn tidligere. Samfunnet endrer seg og blir mer bevisste på hvordan de opplever barna, samtidig som barna får mer hjelp nå.

Informant 2 sier: «Det er generelt få barn med utfordrende atferd. Barna tilpasser seg raskt regler og normer i barnehagen». Informant 3 sier derimot at: «Omfanget av barn med utfordrende atferd er større i dag enn hva det var for noen år siden. Dette ser vi også på oppmeldinger til PPT».

Videre ville jeg få en innsikt i hva de ulike informantene mente kjennetegnet barna som de opplever som utfordrende. Informant 1 mener at det er «barn som en må jobbe ekstra med, de barna som man legger merke til og som stikker seg ut». Hun kan oppleve dem som fysisk urolig og ha høyt aktivitetsnivå. Ofte kan de være fysiske mot både seg selv og andre. «Barn som har negativ atferd mot andre, manglende impuls kontroll, aggressive utbrudd og bryter med det en forventer av barnet» kan ifølge informant 2 oppfattes som utfordrende. Informant 3 peker på barn som «kontinuerlig tester grenser, selv grenser som fremstår som klare», som utfordrende.

Samtlige informanter svarte at noe av det som de opplevde vanskelig i møte med barna som utfordrer var når det var atferd som går ut over andre. Informant 3 forteller: «Fordi, vi klarer å stå i det, men idet det går utover andre får du en annen part du skal forklare ting for». Informant 2 sier: «Jeg tror barn med manglende impuls kontroll og aggressive utbrudd mot andre barn kan trigge noe i de voksne». Likevel formidler informantene at barn som utfordrer ikke bare er utfordrende. «De er jo fulle av spillopper ofte» sier informant 3 når hun beskriver hva som kan være kjennetegn på barn som utfordrer. Samtidig sier hun:

Hadde alle vært like hadde det vært kjempe kjedelig. Altså veldig mange av dem, selv om de har sine utfordringer, så har de i hvert fall ett eller annet med seg som gjør at andre liker dem. Det er sjelden jeg har møtt et barn som ikke har noe å bidra med [...], ja så de har ett eller annet med seg, alle.

I forhold til hva informantene tenker om hvordan utfordrende barn kan oppleve barnehagehverdagen sin kan holdningene til de voksne ha mye å si. Informant 3 sier «Barna kan oppleve barnehagehverdagen som stressende dersom de voksne ikke er bevisste». Informant 2 mener at barna kan føle det krevende og frustrerende dersom de voksne har en nedlatende holdning til barnet, og at barnet føler at det aldri gjør noe rett eller godt:

Jeg vil faktisk si det er farlig for barns videre utvikling hvis et barn føler seg som en hakkebøtte, hvis det bare får kjefte og ikke føler seg noe verdt. Det er uheldig for barnet hvis det kommer i en vond sirkel der det blir gitt mer negative tilbakemeldinger enn positive, og lite ros (Informant 2).

5.2 Barhagelærerens møte med barn som utfordrer

Informant 2 sier at: «Barna skal komme ut fra barnehagen med tro på seg selv og et godt selvbilde, og vite at det betyr noe». Hun er klar på sin rolle som barnehagelærer i møte med barnet og speiler sitt barnesyn: «Jeg må skille mellom barnet som individ og vise av hele mitt hjerte at barnet betyr noe, og så tar vi tak i problemene og utfordringene som dukker opp for seg». Hun peker på respekten for barnet som enkeltindivid som viktig, barnet skal oppleve forståelse, blir sett og hørt. Videre forteller hun at selv om hun har følt på kroppen at noen barn har gjort henne frustrert og fortvilet, er det hun som er voksten og skal legge sjelen sin i at uansett skal hun gjøre det beste for barnet. Informant 2 sier videre at «de voksne i barnehagen både kan hemme eller fremme et barns utvikling, samt styrke eller svekke et barns selvbilde. De voksne må ha respekt for barnas opplevelsesverden og de skal møtes som medmennesker». Dette er også noe informant 1 kan slutte seg til når hun sier: «La barna skinne! Vi må ikke oppdra dem som vanskelige».

5.2.1 Mestring og positiv utvikling for barn med utfordrende atferd

Informant 1 erfarer sin avdeling som en god plass å være for barna. Hun opplever at barna setter pris på de voksne og at de velger å få trøst av de voksne. Relasjonen mellom barn og voksten fremheves som viktig for at barn som utfordrer kan få mestring og utvikle seg positivt.

Informantene peker også her på mange fellestrekk. Alle tre barnehagelærerne er bevisste på å gi ros og positive tilbakemeldinger framfor negative tilbakemeldinger og konsekvens.

Informant 2 sier: «Vi må fortelle barnet hva han eller hun er god på. Vi må vise at vi setter pris på det barnet har gjort og forsterke det positive». «[...] altså alle barn har en diamant inni seg, det er bare til å finne den. Det kan være litt tungt av og til, men den skal vi alltid lete etter» (Informant 3).

Informant 1 mener at det i dag er et stort fokus på pedagogikk og ikke oppdragelse. Hun reflekterer over om dette kan være med på å skape usikre foreldre på hvordan de skal oppdra barna sine: «Man forventer mye av barna, de skal være perfekte». Informant 3 sier at «boksen

«normal» blir mindre og mindre og det skal ikke mye til før foreldre reagerer på andre barns atferd».

Så det er en ting vi jobber mye med og, for det er så lett å si at de er vanskelige eller utfordrende, sånn, lett å bare hive en sånn greie på dem, istedenfor at vi må jobbe både med oss selv og miljøet til barna og rammene rundt (Informant 3).

Informant 3 legger vekt på at barn kan komme opp i situasjoner som oppfattes som utfordrende, men at dette er en del av deres normale utvikling som må til for å bygge om hjernen til en videre utvikling. «Det må være en veldig bevisstgjøring i hva som er normalen. Jeg syns litt synd på de av og til. Det at en skal vokse opp med så snevre rammer for hva som er normalt».

Informant 2 sier: «Det er viktig å ha tydelige voksne som setter grenser, men gjør det med varme og omsorg, og at barnet da kommer styrket ut av situasjonen». Informant 3 mener den voksne sin holdning kan spille inn på relasjonen med de barna som utfordrer. Både sin egen holdning, men også kollegaen sin holdning. Hun forteller at enkelte kollegaer kan si «jaja, han er nå bare sånn, så dette må vi regne med», eller at de ikke klarer å se det gode i barna. Hun legger til at: «i noen barn er det vanskelig å se det gode, du må lete etter det for de utfordrer deg så sterkt». Informant 1 mener negative holdninger smitter over på de andre voksne. Informant 2 sier at: «I møte med det utfordrende barnet må de voksne endre eller forsterke arbeidsmetoden for å kunne tilrettelegge litt bedre for enkelte barns som kan ha noen utfordringer i hverdagen sin og som trenger ekstra hjelp og veiledning». Både informant 1 og informant 2 trekker frem at de voksne skal være rollemodeller når de er på jobb. «Vi har personligheten vår med oss inn i jobben» sier informant 3, «og hvordan du er som person kan påvirke miljøet rundt».

Informant 2 forteller også at dersom vi som voksne har gode relasjoner til barnet, er varme, konsekvente, tydelig og uttrykker oss med en bestemt og rolig stemme så vil barnet komme langt: «Barnet må få en opplevelse av at det ikke er grei atferd, men vi er like glad i barnet for det, og vi vil bare hjelpe og støtte barnet til det beste». Informant 1 hevder: «Jeg er på jobb og må kunne håndtere den vanskelige atferden». Samtidig forteller informantene om ansvaret og definisjonsmakten de opplever i møte med utfordrende barn. «Jeg har fått myndighet til å ta vare på barna, og har dermed makt i relasjonen til barn» (Informant 2).

Informant 2 trekker frem:

Det er viktig at måten makten blir utøvd i barnehagen tar vare på barnets beste. Barnet skal få hjelp til å utvikle seg positivt, og vi må derfor være klar over egen definisjonsmakt i relasjonen mellom barn og voksne. Voksne kan lett kan overstyre barna dersom de ikke er bevisste og tenker over handlingene sine. Vi har stor innvirkning på barna sine liv.

«De voksne i barnehagen må være enige om forventinger, og ha en felles bevissthet» sier informant 1. Hun legger til at voksne må gi barna alternativer i bestemmelsene de gir og gi rom for svaret som barna gir. Informant 2 sier:

Vår makt må vi bruke klokt når vi har det ansvaret vi har når vi skal være med å oppdra våre nye samfunnsborgere! [...] Det viktigste for meg er at vi er bevisste på hvorfor vi tar den avgjørelsen vi gjør når vi skal bestemme over barna.

På spørsmål om hva som er det viktigste i møte med de barna som utfordrer svarer informant 1:

Vi må huske på at dette er jobben vår, og at vi må ha en god holdning. Personalet må ha en felles forståelse og arbeidsmåte for å gi en god hverdag til barna. Og de voksne må bruke kunnskapen sin og vurdere hva som passer det enkelte barn og barnegruppen best.

Informant 2 mener at de voksne må vise at de er der for barnet, og at de er oppriktig interessert i barnet. «Vis varme og omsorg, skap gode relasjoner så er det lettere å sette grenser og det blir tryggere for barna», sier hun.

Informant 3 vektlegger tålmodighet og respekt: «Å ikke ha respekt for et barn som utfordrer, er ja, da blir jeg sint, fordi de kan ikke noe for det, de ber ikke om å være sånn, så det er veldig viktig».

6 Drøfting

I denne delen skal jeg drøfte empirien opp mot teorien i lys av min problemstilling om anerkjennende relasjon til de barna som oppleves utfordrende i barnehagen. Jeg vil først drøfte hvordan barn med utfordrende atferd kan forstås. Deretter vil jeg drøfte hvordan barnehagelæreren kan møte barna som utfordrer, og til slutt hvordan barnehagelæreren kan bidra til mestring og positiv utvikling hos barna.

6.1 Hvordan forstå barn med utfordrende atferd?

I dag går flesteparten av barn mellom 1-5 år i norske barnehager (Folkehelseinstituttet, 2014), og som barnehagelærer vil en mest sannsynlig møte på mange barn med en adferd som kan oppfattes som et problem, at barna er vanskelige eller utagerende. I Rammeplan for barnehagen kommer det frem at alle voksne i barnehagen skal ha respekt for barnas opplevelsesverden (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 8), og dette antyder at det er avgjørende for barnehagelæreren å forstå hvem disse barna er for å kunne bygge opp en anerkjennende relasjon til barn som oppleves utfordrende. Å se barnet for den det er, og prøve å forstå det kan i seg selv være utfordrende. Informantene i min undersøkelse trekker frem nettopp denne vanskeligheten med å definere hva utfordrende atferd er, da dette er noe som hver enkelt opplever ulikt og har sine egne oppfatninger av. Når både Nordahl et. al (2005, s. 31) og Drugli (2013, s. 11) i tillegg viser til at det er vanlig at alle barn i en eller annen situasjon i livet vil utvise utfordrende atferd, kan det muligens være ekstra utfordrende for personalet i barnehagen å skille det som er normalatferd for et barn og ikke. Samtidig vil personalets oppfattelse av et barn trolig påvirke hvordan barnets atferd defineres og dermed hvordan barnet forstås. Dermed vil denne forståelsen mest sannsynlig også påvirke relasjonen mellom barnet og den voksne. Utfordringer knyttet til det å forstå barn som utfordrende eller ikke i denne sammenhengen er også interessant ut i fra Kinge (2015) sitt perspektiv. Kinge redegjør for at barna ikke er en utfordring i seg selv, men at det er de voksnes opplevelse av barna som kan være problematisk. Ofte kan det være *i* den voksne at problemet er størst. Nordahl et. al (2005, s. 19) angir at en utfordrende atferd er en atferd som er ulik fra de normene og verdiene som blir sett på som normale. Dermed er det relevant for barnehagelæreren å både drøfte og klargjøre med sitt personal hva som kan forstås som normal atferd hos barn. I forhold til dette kommer informant 3 med et viktig perspektiv. Hun formidler at hun oppfatter en utfordrende atferd som noe som er utenfor «normalen», men samtidig er hun reflektert over faren av å sette barn «i bås» ved en slik definering. Både informant 1 og informant 3 peker på

endringer i samfunnet som gjør at oppmerksomheten til utfordrende atferd blir større, og bevisstheten omkring barna som oppleves utfordrende øker. Slike samfunnsendringer vil kunne påvirke innholdet og hva som forventes av barn i barnehagen. Dette kan sees i sammenheng med det Hultman (hentet fra Bae, 2009, s. 23) skriver om regler som er gjeldende for alle barna, og at de barna som har vanskeligheter med å følge reglene blir omtalt og forstått som «problembarn». Videre kan dette knyttet til det Nordahl et. al (2005, s. 12) sier om at vi ikke ser forholdene rundt barnet, men derimot tilegner barnet ansvaret for utfordringene. Det kan være nærliggende å tro at årsaken til barnas utfordrende atferd er deres reaksjon på forventningene som møter dem. Det er nettopp det informant 3 også erfarer når hun trekker frem utfordringen med barn som hele tiden tester grenser, og synes dette er det vanskeligste. I beskrivelsen av barn som oppleves utfordrende beskrives de av informantene som de man legger merke til, de som er fysisk urolige, har negativ atferd mot andre, samde de som personalet må jobbe ekstra med i barnehagen.

Det var enighet i svarene fra informantene om at det som var det vanskeligste i møte med barna som utfordrer var når deres atferd går utover en annen part. Dette stemmer overens med det som Nordahl et. al (2009, s 19) og Drugli (2008, s. 93) beskriver som utfordrende atferd hvor det kommer frem at utfordrende atferd kan være ødeleggende for fellesskapet og gå ut over barnets sosiale samspill, både med andre barn og voksne. Informantene mine fortalte om ubehag over å måtte formidle uheldige beskjeder videre, både til foreldrene til barnet som hadde utført handlingene og til foreldrene til det andre barnet som var involvert.

6.1 Hvordan kan barnehagelæreren møte barn som utfordrer på en anerkjennende måte?

Under intervjuet trekker informant 2 frem sine opplevelser med barn som har utfordret henne til å bli fortvilet og frustrert. Samtidig fremhever hun at det er hun som er den voksne i situasjonene og hun skal gjøre sitt beste for barna. Det kan tenkes at mange barnehagelærere opplever nettopp denne frustrasjonen, men det kan stilles spørsmål ved om alle klarer å se forbi denne følelsen. Sett i lys av dette skriver Barsøe (2010, s. 11) at alle barn, uansett atferd, skal bli møtt med anerkjennelse. Lund (2012, s. 37) kommer derimot med teori som sier at den anerkjennende relasjonen mellom voksne og barn som utfordrer, settes på prøve. Dette kan handle om at de voksne ikke klarer å se forbi den negative atferden og forstå barnet, og heller ikke er bevisst sin egen atferd i relasjonen. Informant 2 vektlegger respekten for det hun

kaller barnas opplevelsesverden, og viktigheten med å møte barna som medmennesker. Dette kan knyttes til det som Nordahl et. al (2005, s. 33) skriver om barnas virkelighetsoppfatning. Det kommer fram at barna kan lage seg en virkelighetsoppfatning på det som de mener er urettferdig og handler deretter. I slike situasjoner er det vesentlig at barnehagelæreren ser barna og deres opplevelse, og legger til side sine personlige følelser.

Samtlige av informantene mine forteller om erfaringer der barn har utfordret dem, samtidig trekker de frem flere positive strategier for å opprettholde en god relasjon med barna. Det kommer frem av Barsøe (2010) at i møte med barn som utfordrer oppstår det ofte negative kommentarer om dem og deres atferd. Dersom dette forekommer kan det føre til et negativt samspill med barnet hvor den voksne opplever frustrasjon og irritasjon som igjen kan føre til negative handlinger slik som grensesetting. Det kan tenkes at barnehagelæreren føler seg maktesløs og ikke ser en annen løsning enn å gi barna som utfordrer strengere grenser enn det som er normalt. Dette er derimot en løsning som Drugli (2008, s. 75) avviser som hensiktsmessig, spesielt i møte med barn som utfordrer. Det er derfor positivt å høre det som informantene forteller hvor det kommer frem at samtlige tre barnehagelærere bevisst gir ros og positive tilbakemeldinger, framfor negative tilbakemeldinger og grensesetting. Dette handler om deres barnesyn og det viser en forståelse for hvordan barn som utfordrer skal håndteres. Informant 3 forteller at vi må lete etter diamanten som finnes inni et hvert barn, og selv om den ligger litt gjemt må vi ikke gi opp. Dette kan sees i lys av det som både Lund (2012, s. 83), Drugli (2008, s. 94-95) og Barsøe (2012) viser til når de skriver at de voksne skal lete etter suksessene til barna. Informant 2 legger til at de voksne i barnehagen må fortelle hva barnet er god på, vise at barna blir satt pris på og forsterke det positive. Drugli (2008, s. 94) og Lund (2012, s. 83) hevder at ved å gi de barna som utfordrer mer ros enn andre, og bekrefte dem på en god måte vil atferdsproblemene bli mindre.

6.1.1 Voksnes definisjonsmakt og holdninger ovenfor barn som utfordrer

I en anstrengende og utfordrende relasjon til barn kan voksne kjenne på følelser som gjør det vanskelig for dem å møte barna på en best mulig måte. Men i kraft av Rammeplan for barnehagen har de voksne i barnehagen et ansvar om å legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 19). Forskning viser derimot at personalet i barnehagen har en sterk makt til å definere hvordan barn skal forstås (Palla, 2011). Informant 2 sier at voksne lett kan overstyre barna, og i en slik situasjon ser ikke de voksne barnas perspektiv, og de voksne kan innta maktposisjonen til å vite bedre enn

barnet, slik Bae (2009, s. 19) og Barsøe (2010, s. 136) hevder. Det kan tenkes at denne formen for maktutfoldelse er større overfor de barna som oppleves som utfordrende, da de ofte blir definert ut i fra sin adferd heller enn sin person. Det er i tråd med det som Drugli (2008, s. 110) skriver at barnet blir fanget i sin egen adferd, og de voksne kun ser den negative adferden. Dette fører igjen til at barna yter mer motstand og utviser ytterligere negativ handling, og barnet kan oppleve det som informant 2 beskriver som enn ond sirkel med lite ros. Det kan på bakgrunn av dette se ut som om barna har liten mulighet til å unngå den makten som de voksne besitter, og slik Ogden (2015, s. 78) skriver opplever disse barna mer kjefting og konflikter enn andre barn. Informant 2 understreker at de voksne i barnehagen må være bevisste og tenke over handlingene sine, og dette belyser også Wolf (2014, s. 110) viktigheten av for å sikre en anerkjennende relasjon med barnet. Det kan tenkes at den voksnes form for definisjonsmakt kan påvirkes av de holdningene en besitter. Dette kan vi se i sammenheng med det som både Drugli (2008, s. 109), Nordahl et. al (2005, s. 18) og Lund (2012, s. 43) skriver når de referer til hvordan negative holdninger hos de voksne kan påvirke deres atferd og på den måten låser fast de voksnes opplevelse av barnet. Dette erfarer informant 3 som forteller om hvordan den voksne sin holdning kan påvirke relasjonen mellom voksen og barn, men også at slike holdninger kan påvirke andre voksne i barnehagen. Også informant 1 mener at negative holdninger kan smitte over på andre voksne. Dette kan handle om både holdningene til den enkelte, holdningene i barnehagen, men også i hvilken grad barnehagene er reflekterte over sitt barnesyn og sine verdier. I rammeplan for barnehagen (2017, s. 10) kommer frem at personalet skal fremme likeverd ved å reflektere over sine holdninger, og det er dermed tydelig at dette er noe som må prioriteres i barnehagen slik at barna slipper belastningen med å være definert av voksne og deres negative holdninger. Drugli (2008, s. 73) påpeker at uavhengig av barnas oppførsel skal de voksne klare å være sammen med dem, og de må etterstrebe å være trygge omsorgspersoner for alle barn, men spesielt de barna som utfordrer slik at de føler aksept for den de *er* og ikke kun får oppmerksomhet på hva de *gjør*.

6.2.2 Tydelige voksne

Både i teorien og i forskningsintervjuene mine fremheves viktigheten med tydelige voksne. Informant 2 forteller at det er viktig at barnet får vite at adferden som utøves ikke er grei, men samtidig må de voksne vise at de er like glad i barnet uavhengig oppførsel. Det kan tenkes at de barna som oppleves utfordrende har større behov for klare grenser og tydelige voksne enn andre barn. Dette er i tråd med det som Drugli (2008, s. 87) og Lund (2012, s. 74) skriver om

at barna må ha det klart for seg hva som er akseptabel oppførsel og ikke, samtidig som at de voksne er tilstede for å forsterke positiv handling og stoppe uønsket handling. Dette kan knyttes videre til det som Kinge (2015, s. 19) skriver om at klare grenser gir barna trygghet, mens utydighet gir økt forvirring. På en annen side trekker Barsøe (2010, s. 130) frem at barna må få slippe litt unna ved at de voksne ikke påpeker alt som blir sett på som uønsket oppførsel, men at det kun er søkelys på det viktigste. Informant 3 er klar på at barnet må komme frem som individ, og at problemene som dukker opp får tas for seg. Her fremstår det at informanten tydelig vektlegger barnet som subjekt uten å ilegge det noen forhåndsbestemte karakteristikk. Det kan være nærliggende å tro at barna ikke opplever en like stor påkjenning av forventninger og press om noe av fokuset tas vekk. Dette erfarer også informant 3 når hun forteller om barn som kan ha en stressende hverdag i barnehagen fordi de voksne ikke er bevisste sine roller. Både informant 1 og 2 trekker frem at voksne må være gode rollemodeller når de er på jobb. Barna ser på hvordan de voksne håndterer situasjoner og tar etter dem. Det vil på den måten være, slik Barsøe (2010) også hevder, de voksne som har ansvar for å vise barna alternative handlingsmønstre, samt være en støtte i regulering av følelser. De jeg spurte informantene mine om hva de mente var det viktigste i arbeidet med barn som utfordrer, legger informant 3 vekt på viktighetene med at hele personalet har en felles forståelse for hvordan disse barna skal oppfattes. Også informant 1 vektlegger de voksnes enighet om forventninger til barna og en felles bevissthet. Dette samsvarer med teorien som jeg har satt meg inn i der Lund (2012, s. 47) påpeker blant annet betydningen med at personalet reflekterer over hvilken rolle de har i barnehagen og hvordan denne skal bli mest mulig tydelig for barna. Også informantene mine bekrefter at det er avgjørende å være reflekterende blant personalet.

6.2 Hvordan kan barnehagelæreren bidra mestring og positiv utvikling hos de barna som oppleves utfordrende?

I rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 8) kommer det tydelig frem at barnehagen skal bidra til at barn utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner. Teorien viser likevel at det ikke er alle barn som automatisk får til rettlagt det som rammeplanen for barnehagen presiserer. Når både Barsøe (2010, s. 26) og Drugli (2008, s. 91) trekker frem problematiseringen med at de barna som oppleves utfordrende får mindre omsorg og ros, samt blir vist mindre forståelse enn andre barn, er det nærliggende å tro at dette er noe som må vektlegges ute i barnehagen. Mine informanter motsier derimot dette da

de forteller om voksne som er bevisste sin rolle overfor barna og velvillig gir barna positive tilbakemeldinger framfor negative.

Jeg vil her trekke frem det som informant 1 sier om at dagens samfunn forventer mer av barna enn hva som ble gjort for noen år siden. Også informant 3 hevder at rammene for hva som er «normalt» bare blir mindre og mindre. Dette er i tråd med det Barsøe (2010, s. 129) hevder når han sier at de «atferdsvanskelige» barna blir møtt med krav som de ikke klarer å håndtere og de inntar en uønsket atferd for å beskytte seg selv. Dette bekrefter også Nordahl et. al (2005, s. 33) i sin beskrivelse av utfordrende barn som møter krav og forventinger som ikke samsvarer med det utviklingstrinnet de er på. Dermed kan det tenkes at barnehagen også opprettholder disse forventningene til barna som er med på å skape usikre og utrygge barn. Det kan også føre til at barn blir sammenlignet med hverandre slik også Askland og Sataøen (2014, s. 135) skriver. Istedenfor å se etter det gode i hvert enkelt barn jaktes det på perfektjonisme. Palla (2011) fant i sin studie at målet var at det krevende barnet skulle fungere på samme måte som alle andre barn. Dette bryter med det som Askland og Sataøen (2014, s. 130) skriver om barnas opplevelse av mestring som her vil si å ha en god oppfattelse av seg selv, samt å oppleve å få til noe som kilde til videre. Dersom alle barn skal møte de samme krav og forventninger vil vi ikke gi dem mulighet til å utvikle seg til subjektive mennesker med rett til å bli møtt slik de er her og nå. Informant 3 presiserer at vi må lete etter det gode i alle barn, til tross for at de utfordrer. Dette kan knyttes til det som Lund (2012, s. 74) skriver om at alle barn må få møte forventinger som er gjennomførbare for dem, og på den måten viser vi at vi har tro på dem. Det kommer tydelig fram av informantene mine at barnas positive utvikling er viktig for dem. Samtlige informanter trekker fram relasjonen mellom barn og voksen som viktig i dette arbeidet, og i denne relasjonen skal det være oppriktighet, interesse, respekt og omsorg. Dette er med å bidra til at barna blir trygge på seg selv og opplever positiv utvikling. Dette stemmer overens med det som Palla (2011) fant i sin forskning der det kommer frem at når barnet møter et miljø som er anerkjennende, trygghetsskapende og kjærlighetsfremkallende gis barnet mulighet til å finne sin plass og utvikle seg som subjekt.

Informant 2 er tydelig på at barn, og spesielt de barna som oppleves som utfordrende, skal avslutte barnehagelivet sitt med tro på seg selv, et godt selvbilde og vite at de betyr noe, som er i tråd med det rammeplan for barnehagen skriver (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 8). Videre fremhever informant 2 respekten de voksne skal ha for barna som enkeltindivid og at

de skal bli sett og hørt, samt oppleve forståelse. Dette blir også fremhevet i rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 19) som utdyper at barnet skal få den hjelp og støtte det trenger. Dette kan knyttes til det som kommer frem av rapporten fra Folkehelseinstituttet (2014, s. 10) hvor det står at relasjon mellom voksne og barn fungerer som en beskyttende faktor for atferdsvansker.

7 Avslutning

Målet med denne bacheloroppgaven var relasjonen mellom barnehagelæreren og de barna som oppleves som utfordrende. Problemstillingen min: "*Hvordan kan barnehagelæreren jobbe med en anerkjennende relasjon til de barna som oppleves utfordrende i barnehagen?*", la grunnlag for mine forskningsintervjuer, samt innhenting av teori. Jeg foretok tre kvalitative forskningsintervju, og empiriske funn fra disse viser at informantene mine stort sett hadde samme formeninger og var enige om hva som var viktig i arbeidet med relasjonen til de barna som utfordrer. Ut i fra dette kan jeg ikke generalisere mine funn til å gjelde andre barnehager og barnehagelærere, det er utvalget mitt for lite til, men det kommer likevel frem viktige momenter, både gjennom mine egne funn, teori og forskning som er verdt å ta med seg videre.

Barn som utfordrer blir karakterisert som sinte og voldelige, har vanskeligheter med å følge regler og grenser, og er urolige. Alle voksne vil møte på barn som de på en eller annen måte oppfatter som utfordrende, med de vil møte barna på forskjellige måter. Ut fra mine egne funn i dette arbeidet kommer det frem at klare grenser og tydelige voksne er viktig i møte med disse barna. Samtidig skal det i dette ligge mye varme og omsorg, og det skal vektlegges mye ros og positive tilbakemeldinger til barna. Det kommer klart frem både i teorien og i empirien min at de voksnes holdninger og definisjonsmakt har en avgjørende rolle i relasjonen. Refleksjon over egne holdninger og bevisstgjøre seg sin rolle er derfor viktig for barnehagelærerne.

I arbeidet med denne oppgaven har jeg tilegnet med verdifull kunnskap og nye synsvinkler om tema med større forståelse for hvordan barn som utfordrer skal møtes og hva som er viktig i dette møtet.

I et videre arbeid med dette temaet kan det vært interessant å se på om det er noen signifikant forskjell på hvordan de ulike profesjonene innad i barnehagen håndterer den utfordrende atferden. Selv om jeg i min problemstilling brukte profesjonen *barnehagelærer* ble det i oppgaven generalisert som *voksen/voksne*. Det kan også være spennende å undersøke i hvilken grad betydningen av bemanning er for de barna som oppleves utfordrende.

8 Litteraturliste

- Askland, L. & Sataøen, S. O. (2014). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Bae, B. (2009). Å se barn som subjekter – noen konsekvenser for oppvekstarbeid. I: S. Mørreaunet, V. Glaser, O. F. Lillemyr & K. H. Moen (Red.). *Inspirasjon og kvalitet i praksis - med hjerte for barnehagefeltet* (s.18-39). Oslo: Pedagogisk Forum
- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Barsøe, L. (2010). *Ville og stille barn i barnehagen. Veien ut av låste adferdsmønstre*. Oslo: Kommuneforlaget AS
- Brinkmann, S. og Tanggaard, L. (2012). Introduksjon. I: S. Brinkmann og L. Tanggaard (Red.). *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Christoffersen, L. & Johannesen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt Forlag
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. (5. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk
- Drugli, M. B. (2008). *Barn som vekker bekymring*. (2. utg.). Cappelen Akademisk Forlag
- Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Folkehelseinstituttet. (2014). *Sammenhenger mellom barnehagekvalitet og barns fungering ved 5 år Resultater fra Den norske mor og barn-undersøkelsen* (2014:1). Hentet fra <https://www.fhi.no/publ/2014/sammenhenger-mellom-barnehagekvalit/>
- Kinge, E. (2015). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Larsen, A. K. (2017) *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Lund, I. (2012). *Tydelige voksne. Når atferd utfordrer*. Kristiansand: Portal Forlag AS
- Nordahl, T., Sørli, M.A., Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet Om ulikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Hentet fra http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/12151/Linda_Palla_diss.pdf?sequence=2
- Statistisk Sentralbyrå. (2018). *Andel barn i barnehage øker fortsatt*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/andel-barn-i-barnehage-okert-fortsatt>
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Wolf, K. D. (2014). *Små barns lek og samspill i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget

9 Vedlegg

9.1 Vedlegg I: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i Bachelorprosjekt

Mitt navn er Inger Marie Mæland Richter, jeg er barnehagelærerstudent, og nå står bacheloroppgaven for tur. For å finne data til studien min ønsker jeg å ha et kvalitativt forskningsintervju med pedagogiske ledere. Tema for oppgaven min er «relasjonen mellom barnehagelæreren og de barna som utfordrer».

Bakgrunn og formål

I denne studien vil det overordnede tema altså handle om hvordan pedagogiske ledere/barnehagelærere møter barna som utfordrer i barnehagen. I denne sammenheng ønsker jeg å undersøke hvordan barnehagelæreren kan jobbe anerkjennende med relasjonen til barna og hva som kan påvirke barnehagelæreren og barna i denne relasjonen.

Dette er en forespørsel til deg som pedagogisk leder i barnehage om å delta i et forskningsintervju. For å finne svar på problemstillingen min ønsker jeg å benytte intervju med bruk av diktafon / lydopptaker under intervjuet, samt ønsker jeg å ta noen skriftlige notater. Intervjuet vil ta ca. en halv time, det vil forgå i den tiden det passer best for deg, det være i eller utenom arbeidstid.

Det er frivillig å ta del i dette forskningsintervjuet og du kan når som helst trekke deg ut av undersøkelsen uten å måtte oppgi grunn for dette. Dersom du trekker deg vil alle dataene du har gitt bli slettet. Dersom du blir med løpet ut vil alle data som er samlet inn bli anonymisert, og alle opplysningene vil bli behandlet konfidensielt slik at du som person eller barnehagen ikke vil gjenkjennes i den ferdige bacheloroppgaven. Det vil bare være meg som forsker som har tilgang på informasjonen du gir. All informasjon vil bli lagret forsvarlig med passordbeskyttelse. Når bacheloroppgaven er ferdig og sensurert vil all informasjon du har gitt bli slettet og makulert - senest utgangen av 2019.

Dersom du kan tenke deg å ta del i dette forskningsintervjuet, er det fint om du underskriver vedlagt samtykkeerklæring og sender den til meg snarlig. Jeg vil ta kontakt med deg for

nærmere avtale og du vil få tilsendt forskningsspørsmål / tema og intervjuguide i forkant av forskningsintervjuet.

Dersom du har spørsmål eller trenger ytterligere informasjon er jeg tilgjengelig på telefon [...] eller e-post: [...]. Høgskolelektor Randi E. Nordlie ved HVL, avdeling Stord vil være min veileder i denne studien. Du kan også kontakte henne for informasjon på tlf. [...] eller på e – post: [...]

Vennlig hilsen

Inger Marie M. Richter

5516 Haugesund

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien og er villig til å delta i forskningsintervjuet i denne studien, og jeg samtykker i at den innsamlende informasjonen inngår i analyser som danner basis for bacheloroppgaven.

Dato:..... Signatur:..... Telefonnummer / e-postadresse:.....

Intervjuguide

Del 1. Personalets bakgrunn

1. Hvor lenge har du jobbet som barnehagelærer?
2. Har du noe videreutdanning? Eventuelt hva?
3. Hvilken aldersgruppe jobber du med nå? Og hvor mange barn er det på gruppen?

Del 2. Utfordrende atferd

4. Hva legger du i begrepet utfordrende atferd?
5. Hvordan vil du beskrive et barn med utfordrende atferd? Kjennetegn.
6. Har du et eksempel, en situasjon, der det forekommer utfordrende atferd?
7. Hvor stort er omfanget av barn med utfordrende atferd slik du ser det?
8. Hvilken atferd tror du er den vanskeligste for barnehagelærere å håndtere?
9. Hvordan tror du det er viktig å møte barn som viser slik atferd? Hvordan går du frem når du møter barn som viser slik atferd?
10. Tror du din væremåte kan påvirke atferden til barnet? På hvilken måte?
11. Hvordan tror du barn med utfordrende atferd opplever barnehagehverdagen sin?
12. Hvilke tiltak/metoder/tilnærminger kan barnehagelæreren benytte for å bidra til en positiv utvikling for barna?
13. Kan barn med utfordrende atferd bidra med noe positivt og berikende for deg, og for barnegruppen? Hva?
14. Opplever du at du har definisjonsmakt overfor barnet? Og på hvilken måte?
15. Er det noe du opplever som hindrer deg i å skape en relasjon til de barna som utfordrer?
16. Hvordan jobber dere i personalet med barna som utfordrer?
 - Hvilke resultat ser dere hos barn etter å jobbe med dette i personalgruppa?
17. Hva er etter din mening det viktigste når det kommer til å jobbe med barn som utfordrer?